

Tomasz BRANDYK

Andrzej CIEPIEŁOWSKI

Janusz KUBRAK

O potrzebie utworzenia nowej dyscypliny naukowej zgodnej z kierunkiem kształcenia na wydziałach melioracji i inżynierii środowiska

Rozwój nauki, realizowana przez państwo polityka ekorozwoju oraz zmiany polityki gospodarczej, jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku, wymagają dostosowania zakresu badań naukowych i kształcenia na wydziałach melioracji i inżynierii środowiska.

Od pewnego czasu trwa dyskusja na temat określenia dyscypliny naukowej, która byłaby zgodna z działalnością naukową i dydaktyczną na tych wydziałach. Władze Wydziału Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW wraz z Komisją Nauki, uznając ten problem za istotny, proponują przedyskutować go nie przesądzając o nazwie dyscypliny.

W okresie międzywojennym uformował się w Polsce pogląd na melioracje jako prace techniczne, których celem jest podniesienie środkami technicznymi produktywności i rentowności gospodarstw rolnych. W kształceniu kadr melioracyjnych przeważa kierunek hydrotechniczny, gdyż meliorantów przygotowywały politechniki. Podstawy przyrodnicze melioracji traktowane były na tych

wydziałach w sposób encyklopedyczny. Gdy koncepcje co do społecznej i przyrodniczej roli melioracji znalazły uznanie w Ministerstwie Rolnictwa utworzono w roku 1946 Oddział Melioracji Rolnych przy Wydziale Rolniczym SGGW, który w 1950 roku przekształcono w samodzielny Wydział Melioracji Rolnych. Program kształcenia obejmował szeroki zakres nie tylko czysto technicznych zagadnień, ale również przedsięwzięć proekologicznych, odnoszących się do siedlisk użytkowanych rolniczo (agroekosystemów) i stosowania zabiegów fito- i agromelioracyjnych oraz przeciwoerozyjnych. (Ostromęcki 1978, Somorowski 1993).

W roku 1954 nastąpiła zmiana nazwy wydziału na Wydział Melioracji Wodnych, której konsekwencją było ograniczenie zakresu kształcenia do zagadnień związanych tylko z regulacją czynnika wodnego przy kształtowaniu rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Prowadzona od lat 70. polityka rolna państwa, dążąca do zwiększania za wszelką cenę wielko-

ści produkcji rolnej, powodowała niszczenie środowiska naturalnego.

W celu przeciwdziałania tym niekorzystnym zjawiskom, do programów kształcenia na wydziałach melioracji wodnych wprowadzono elementy ochrony środowiska przyrodniczego przy jednoczesnym jego racjonalnym przekształcaniu dla produkcji rolnej. Poszerzenie zakresu kształcenia doprowadziło do usankcjonowania nowej dyscypliny naukowej „kształtowanie środowiska” (Somorowski 1996, Pierzgalski 1997). Dyscyplina ta osadzona w dziedzinie nauk rolniczych zajęła się celami, metodami i sposobami kompleksowego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, przewidywaniem skutków działalności w środowisku oraz poprawą jego stanu (Pierzgalski 1996).

Zachodzącym zmianom polityki gospodarczej państwa i sposobu traktowania środowiska towarzyszyła zmiana koncepcji kształcenia na wydziałach melioracji wodnych (Biernacka 1993, Brandyk i Hewelke 1997, Mosiej i Sokołowski 1991, Somorowski 1992).

Na przełomie roku 1989, dokonano zmiany nazwy wydziałów melioracji na wydziały melioracji i inżynierii środowiska.

Reakcja uczelni rolniczych kraju wyprzedziła i rozminęła się z koncepcjami tworzenia dyscyplin naukowych przez instytucje państwowe, powołane do sprawowania kontroli nad poziomem naukowym kadr (Centralna Komisja ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych) i rozdziałem środków na cele naukowo-badawcze (Komitet Badań Naukowych).

Ostatnie zmiany kierunków kształcenia wprowadzone przez wydziały melioracji i inżynierii środowiska, podkreślające konieczność stosowania inżynierskich sposobów realizacji przedsięwzięć na obszarach wiejskich, spowodowały przekroczenie granic określonych dla dyscypliny „kształtowanie środowiska”, należącej według wykazu dziedzin i dyscyplin Centralnej Komisji zatwierdzonych uchwałą z dnia 25 lutego 1992 roku, do dziedziny nauk rolniczych, która objęła liczne elementy z dyscypliny należącej według wspomnianego wykazu do nauk technicznych – „inżynierii środowiska” (Grabarczyk 1997).

Jak wspomniano, dalszą niekonsekwencją było podjęcie przez Komitet Badań Naukowych uchwały nr 24/96 z dnia 18 września 1996 roku w sprawie podziału komisji KBN na zespoły oraz dziedziny i dyscypliny nauki należącej do poszczególnych zespołów.

Zagadnienia, które są przedmiotem badań i dydaktyki na wydziałach melioracji i inżynierii środowiska mieszczą się tam w następujących zespołach:

- nauk biologicznych, nauk o ziemi i ochronie środowiska
(P.–4) p. 2 biologia ogólna, ekologia, ochrona środowiska przyrodniczego,
- nauk rolniczych i leśnych **(P.–6)**
P. – 6.1 produkcja roślinna w tym gleboznawstwo, uprawa roślin,
P. – 6.3 technika rolnicza i technologia żywności, w tym eksploatacja maszyn i urządzeń w rolnictwie, gospodarka wodna w rolnictwie,
P. – 6.5 organizacja i ekonomika rolnictwa, w tym kształtowanie środo-

wiska rolniczego, ekonomika rolnicza,

- chemii, technologii chemicznej oraz inżynierii procesów i ochrony środowiska (T – 9),

T – 9.3 inżynieria procesów i ochrona środowiska.

Z zestawienia wyżej wymienionych dyscyplin wyraźnie widać, że są one rozproszone i do tej pory przypisywane były trzem różnym typom uczelni, tzn. uniwersytetom, politechnikom i uczelniom rolniczym.

Analizując działalność naukowo-dydaktyczną na wydziałach melioracji i inżynierii środowiska należy stwierdzić, że istnieje potrzeba i dostosowania jej do kierunków „Agricultural Engineering” i „Rural Engineering”, realizowanych na uczelniach w krajach Unii Europejskiej i USA.

Przyjęty u nas profil kształcenia należałoby wzbogacić o zagadnienia szeroko rozumianej inżynierii i ochrony środowiska wiejskiego. Jako sposoby realizacji przedsięwzięć wykonywanych w tej dyscyplinie wyróżnia się (Somorowski 1996):

- inżynierię sanitarną,
- inżynierię wodnomelioracyjną,
- inżynierię lądową,
- inżynierię ekologiczną i ochronę środowiska,
- planowanie i zagospodarowanie przestrzenne.

Sylwetka nowoczesnego inżyniera podejmującego działalność w zakresie inżynierskiej infrastruktury rolnictwa i wsi powinna uwzględnić wszystkie uwarunkowania, jakie powodują zmieniające

się w naszym kraju stosunki gospodarcze i społeczne.

W związku z tym istnieje potrzeba utworzenia dyscypliny naukowej o charakterze techniczno-przyrodniczym. Konieczne staje się więc podjęcie działań w ramach Komitetu Melioracji i Inżynierii Środowiska Rolniczego PAN i na forum rad wydziałów melioracji i inżynierii środowiska, które określiłyby zakres problemowy zaproponowanej dyscypliny naukowej, zgodnej z realizowanymi kierunkami kształcenia.

W obecnej sytuacji wydziały melioracji i inżynierii środowiska napotykają wiele problemów, gdyż muszą starać się o uprawnienia zarówno do nadawania stopni naukowych w dziedzinie nauk rolniczych (w dyscyplinie kształtowanie środowiska), jak i w dziedzinie nauk technicznych (w dziedzinie inżynieria środowiska).

Literatura

- BIERNACKA E. 1992: *O działaniach w zakresie przemian w procesie naukowo-dydaktycznym na Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW*. Przegląd Naukowy Wydz. Mel. i Inż. Środ. SGGW, z.1. Wyd. SGGW, Warszawa.
- BRANDYK T., HEWELKE P. 1997: *Transformacja programów nauczania na Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW w aspekcie ekorozwoju SGGW* (maszynopis).
- GRABARCZYK C. 1997: *Podstawowe TEZY naukowe do określenia specjalności naukowych wydziałów melioracji i inżynierii środowiska dla potrzeb nadawania stopni naukowych SGGW* (maszynopis).
- MOSIEJ K., SOKOŁOWSKI J. 1991: *Inżynierska sylwetka absolwenta Wydziału Melioracji i Inżynierii Środowiska w świetle zmian zachodzących w gospodarce*. Mat. konf. „Kształto-

- wanie umiejętności praktycznych inżyniera melioracji wodnych i specjalności zbliżonych”, Warszawa.
- OSTROMEŃCKI J. (red) 1978: *Melioracje Rolne*. Zeszyty Naukowe SGGW-AR.
- PIERZGALSKI E. 1996: *Notatka z posiedzenia Zespołu ds. Dyscyplin Naukowych Komisji Nauki przy Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW*. Warszawa.
- PIERZGALSKI E. 1997: *Specjalności naukowe w dyscyplinie „Kształtowanie Środowiska” SGGW* (maszynopis).
- SOMOROWSKI C. 1992: *O profilach kształcenia na Wydziale Melioracji i Inżynierii Środowiska SGGW*. Przeg. Nauk. Wydz. Mel. i Inż. Środ. SGGW. Wyd. SGGW, z. 1, Warszawa.
- SOMOROWSKI C. (red), 1993: *Współczesne problemy melioracji*. Wyd. SGGW, Warszawa.
- SOMOROWSKI C. 1996: *Kształtowanie Środowiska – nowa dyscyplina naukowa*. Nauka nr 2, Warszawa.
- SOMOROWSKI C. 1996: *Studia Wyższe z zakresu inżynierii środowiska w SGGW*. Technika Rolnicza nr 5, Warszawa.
- Uchwała Nr 24/96 Komitetu Badań Naukowych z dnia 18 września 1996 roku w sprawie podziału KBN na zespoły oraz dziedziny i dyscypliny nauki należących do własności poszczególnych zespołów w trzeciej kadencji Komitetu.